

ЗНАЧЕЊЕ ЖИВОПИСА

Стојим пред Богородицом Љевишком у Призрену, пред том чипком архитектуре, саграђеном од камена и опеке, пред тим звоником и култом што се у небо диже као обелиск и оставља неки исконски мир и достојанство. Стојим пред фасадом која је грађена на источњачки начин, у орнаменту и распореду керамо-пластичних украса. Пред том лепотом нашег четрнаестог века и живописом чији је колорит озвучен бојом туге. То је сликарство у суштини монументално и декоративно, па се моје очи радују овој митологији и људима издужених лобања, великих стопала и дугих питомих руку. Испосници су окружени пејзажом — а он је претворен у брег, дрво у цвет, па је све зелено и сиво — и мирно као грех. Занемим пред овим фрескама, пред галеријом портрета Немањића и дижем руке до зида свечано, као да сам анђео или апостол. Нем сам и сив као моја најдража сопоћанска фреска, као и онај дан када сам видео Дечане и клечао пред његовим вратима. А Деачни нису ништа друго но храм сунца и неба. Мермеран је то манастир светложутог и модроружичастог сјаја, с пластиком и дивним стубовима чији су капители богато украшени. Испред крова тече фриз аркада, а на завршетку су људске главе, фантастичне животиње и стилизоване биљке. Све је то направљено са толико укуса и осећања мере за лепо, непосредно и живо (мотиви инспирисани текстом Апокалипсе).

У унутрашњости манастира има преко хиљаду композиција, а најлепше су фреске у припрати (из циклуса чија је садржина узета из канонских и апокрифних текстова). У јужном бочном броду стоји најстарија илустрација Богородичног акатиста — химна коју је певао Сергије у част Богородице која је по предању спасла Цариград за време опсаде 626. године. И Богородица делује тако чедно и женствено — као песма. Има крупне и ваљда најзеленије очи на свету. Има дугачке и нежне руке и лице као девојчица. Личи на Симониду Грачаничку: и поред тога што су Симонидине очи ископане...

Сада сам пред Грачаницом, пред два уписана крста на чијим се краковима уздижу четири кубета. Улазим у храм као ходочасник, свечано, иако без мача и фанфара.

А онда, Пећка патријаршија. И Христос мачем прободен... Размишљао сам о томе како су наше манастире и фреске виделе очи скоро целог света. И задивљене остале лепотом које су оне вековима криле. Ко-

лорит фресака је, под крововима тих манастира, до најсуптилнијег и најчулнијег стања доведен, док је цртеж, миран и достојанствен, остао до данас, после осам стотина година, па и више. Јер такве манастире и такве фреске није нико до данас успео да сагради и наслика у свету, до нас.

Такву историју, и за то време такву културу, ретко је ко имао у свету. А онда су дошли Турци и конце нам цивилизације покидали, јасно је, културу и уметност нашу зауставили. Али то благо које ми имамо неуништиво је. Оно што је зуб времена нагризао конзервирано је и рестаурирано. И од тада — трајаће за читаву вечност. Лепота фресака, под крововима тих манастира, остаће бесмртна.

На тим фрескама је толико нежности, звука и неме музике. Толико прећутних песама и заводљивих игара линија. Толико тоpline, душе, трептаја срца и љубави.

Бог је заборављен. И митологија. Заувек. Остала је вера у човека, његова хуманост и његов вечити дуг доброте људима и племенитост његове душе. Остала је на фрескама исконска љубав човека и жеља за братимљење са људима. Руке на тим фрескама су толико велике да могу да загрле све људе света.

Онда сам, касније, за време рестаурације фресака, камен Студенице постао и оком Сопоћана живео. Хоао сам дуго по напуштеним манастирским путевима кад су се спуштале вечери и свици се негде палили. Размишљао сам о томе како ми одлазимо у Париз да нешто сазнамо о сликарству, а париски сликари долазе да гледају наше фреске и сишући њихов сок стварају велике слике... Али то је ипак превара коју ће свет тек открити. Патину наслаганих векова на зидовима наших фресака неће никад насликати! И не само они. То не може нико.